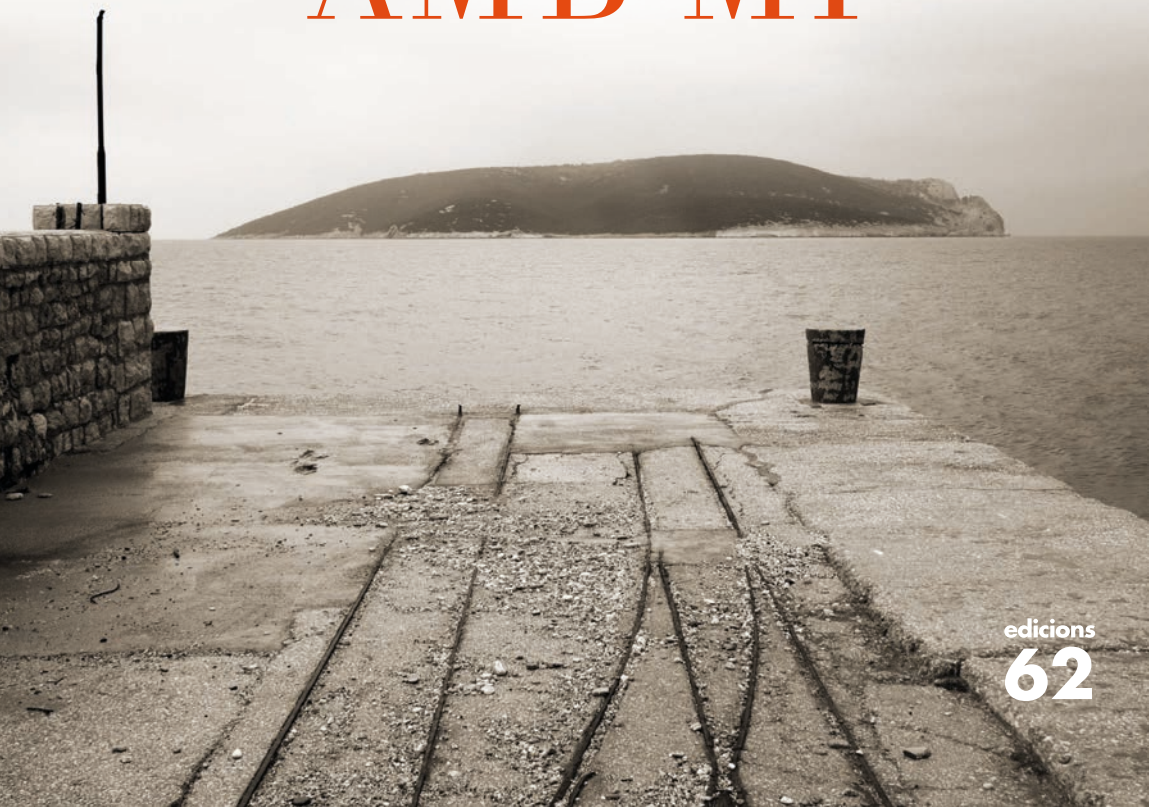

DAVID
GROSSMAN
LA VIDA
JUGA
AMB MI

DAVID GROSSMAN

La vida juga amb mi

Traduït de l'hebreu per Roser Lluch i Oms

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Ití ba-bkaim messakbeq barbé*
© David Grossman, 2019

Primera edició: abril del 2020

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

© de la traducció: Roser Lluçh Oms, 2020

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.cat
www.edicions62.cat

Fotocomposició: Realització Planeta

DIPÒSIT LEGAL: B. 2.471-2020

ISBN: 978-84-297-7850-2

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic
i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor;
la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra,
podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos,
a través del portal www.conlicencia.com

o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Tots els drets reservats.

En Rafael tenia quinze anys quan la seva mare va morir, alliberant-lo del patiment d'ella. Plovia damunt els membres del quibuts que s'aplegaven sota els paraigües al petit cementiri. En Tuvia, el pare d'en Rafael, es desfeia en plors. Durant anys havia cuidat amb devoció la seva dona, i ara semblava perdut i abandonat. En Rafael anava amb pantalons curts, estava apartat dels altres, i es tapava el cap i els ulls amb la caputxa de la jaqueta perquè ningú veiés que no plorava. Reflexionava: ara que ha mort, podrà veure tot el que jo pensava d'ella.

Això passava l'hivern del 1962. Al cap d'un any, el seu pare va conèixer la Vera Novak, que havia arribat a Israel des de Iugoslàvia, i es van posar a viure junts. La Vera havia anat al país amb la seva única filla, la Nina, una jove de disset anys, alta i de cabells clars, de cara allargada, pàl·lida i molt bonica, gairebé inexpressiva.

Els companys de classe d'en Rafael l'anomenaven *Esfinx*. Es posaven darrere d'ella i imitaven el seu caminar, envoltant-se el cos amb els braços i amb la mirada buida. Una vegada va enxampar dos nois imitant-la i els va donar una plantofada a la cara. Al quibuts mai s'havia vist una

cosa així. Era difícil de creure en la força i la brutalitat que tenia en aquells braços i cames tan prims. Es van començar a escampar rumors. Es deia que, mentre la seva mare va ser presonera política en un gulag, havien deixat al carrer la Nina, que aleshores era una nena, dient-li «al carrer» amb una mirada ben eloqüent. Es deia que, a Belgrad, s'havia unit a una trepa de facinerosos que segrestava nens per obtenir-ne un rescat. Deien. La gent parla.

La història d'aquelles plantofades, així com altres esdeveniments i rumors, no penetraven en la boira en la qual en Rafael es trobava des que la seva mare havia mort. Durant mesos va viure immers en una mena d'autoanestèsia. Dos cops al dia, matí i vespre, s'empassava una potent pastilla per dormir que agafava de l'armari dels medicaments de la seva mare. Ni tan sols veia la Nina quan se la trobava pel quibuts.

Però un vespre, uns sis mesos després de la mort de la mare, quan travessava el camp d'alvocats per anar al pavelló esportiu, va veure la Nina caminant cap a ell. Amb el cap cot i abraçant-se com si tot el que l'envoltés fos fred. En Rafael es va aturar, de sobte s'havia posat tens sense saber per què. La Nina, absorta en ella mateixa, no el veia. En Rafael es va fixar en com ella es movia. Va ser la primera impressió, el moviment tranquil i frugal. El front alt, clar, un senzill vestit blau de roba prima que li voleiava per damunt de les cuixes.

L'expressió del rostre d'ell quan m'explicava...

Només quan va ser prop d'ell, en Rafael va veure que plorava, en silenci, un plor ofegat, i aleshores ella també el va veure i es va aturar, arquejant-se com un gat. Les seves mirades es van entrellaçar uns segons, amb pena es podria dir que inextricablement. «El cel, la terra, els arbres», em

va dir en Rafael, «no ho sé... vaig tenir la sensació que la naturalesa es desmaiava».

La Nina va ser la primera a recuperar-se. Va deixar anar un esbufec furiós i es va allunyar corrent. Ell encara va tenir temps de fer-li una ullada a la cara, que en un instant es va desprendre de qualsevol expressió, però tenia alguna cosa que l'atreia. Va allargar el braç cap a ella...

El puc veure, allà, dret i allargant el braç.

Així és com es va quedar, amb el braç allargat, quaranta-cinc anys.

Però llavors, al camp d'alvocats, sense pensar-s'hi, i abans de titubejar i d'embolicar-se amb ell mateix, es va posar a córrer darrere d'ella per dir-li el que havia entès en el moment de veure-la. En ell tot va reviure, em va dir. Li vaig demanar que m'ho expliqués. Estava confós, murmurava alguna cosa de tot el que en ell s'havia adormit durant els anys de la malaltia de la seva mare, i encara més després de la seva mort. De sobte tot havia esdevingut urgent i vital, i no dubtava que ella li respondria immediatament.

La Nina va sentir els passos d'ell perseguint-la, es va aturar, es va girar i el va examinar pausadament. «Què hi ha?», li va lladrar a la cara. Ell va recular, commogut per la seva bellesa i potser també per la seva grolleria, però principalment, sospito jo, per la combinació d'ambdues. Fins avui ell segueix tenint això, una debilitat per les dones amb una mica —una espurna— d'agressivitat masculina, fins i tot de grolleria, una mena de condiment, en Rafael, en Rafi...

La Nina es va posar les mans a la cintura, una noia de carrer robusta va treure el nas, una fera salvatge. Els narius se li van eixamplar i el va ensumar, i en Rafael va veu-

re els batecs d'una delicada vena blavosa al coll d'ella, i de sobte li van fer mal els llavis, així m'ho va dir, literalment li cremaven, assedegats.

D'acord, entesos, vaig pensar, no cal entrar en detalls.

A la Nina encara li brillaven les llàgrimes a les galtes, però els seus ulls eren freds i gairebé serpentins. «Ves-te'n a casa, mocós», va dir, i ell va negar amb el cap, no, no, ella va acostar lentament el front al cap d'ell, l'acostava i l'allunyava, com si estigués buscant el punt exacte, ell va tancar els ulls, ella el va escometre a cops de cap, i ell va volar endarrere i va caure al forat d'un alvocater.

Un de la varietat Ettinger, va insistir a recalcar perquè no oblidés, Déu no ho vulgui, que cada detall d'aquesta escena era important, perquè així és com es construeixen les mitologies.

Es va ajupir en un forat, bocabadat, es va palpar el nanyo que li començava a sortir al front, i es va posar dret, marejat. Des que la seva mare havia mort, en Rafael mai no havia tocat ningú, ni ningú l'havia tocat a ell, llevat dels qui li donaven cops. Però aquí hi havia alguna cosa diferent, així l'hi va semblar, ella hi havia anat per obrir-li per fi el cap i treure'l de la tortura. I des de la ceguesa del dolor li va dir a crits el que li havia descobert abans, just en veure-la, però es va sorprendre quan de la boca li van sortir paraules sense sentit i grolleres. «Paraules de la colla d'amics», em va dir, «com “vull follar amb tu”», tan diferents del seu pensament pur i precís, «però al cap d'un segon i mig li vaig veure a la cara que, malgrat les grolleries, m'entenia».

I potser realment va ser així, què sé jo. Per què no ser generosa amb ella i creure que una noia nascuda a Iugoslàvia que durant uns anys havia estat —com es va aclarir

posteriorment— una nena abandonada, sense pare ni mare, que una noia així, malgrat aquelles paraules inicials, i potser precisament a causa d'elles, aguaités en un moment de gràcia l'interior d'un noi d'un quibuts d'Israel, un noi introvertit, així és com jo l'imagino als setze anys, solitari, carregat de secrets, d'elucubracions retorçades i de gestos grandiloqüents que ningú veia. Un adolescent trist i ombrívol, però tan guapo que et feia venir ganes de plorar.

En Rafael, el meu pare.

Hi ha una pel·lícula famosa, ara no en recordo el títol (ni perdré un segon buscant-lo a Google), en què el protagonista torna al passat per rectificar alguna cosa, per evitar una guerra mundial o per algun altre motiu. Què no donaria jo per tornar al passat i evitar que aquests dos es trobessin!

Durant els dies posteriors, i especialment les nits, es va turmentar pel moment meravellós que s'havia deixat perdre. Va deixar de prendre's les pastilles per dormir de la seva mare per poder experimentar l'amor sense que res l'enterbolís. La va buscar per tot el quibuts, però no la va trobar. Aquells dies amb prou feines parlava amb la gent, per això no sabia que la Nina havia marxat del barri dels solters, on vivia amb la mare, i s'havia apropiat una petita habitació d'un antic i atrotinat barracot de l'època dels fundadors. Era una mena de tren format per uns espais diminuts que es trobava darrere de les plantacions, en una zona que el quibuts, amb una delicadesa característica, anomenava «barri dels leprosos». Era una petita comunitat d'homes i dones, la majoria voluntaris estrangers, que

s'havien quedat clavats aquí, sense trobar el seu lloc i sense contribuir, i el quibuts no sabia què fer-ne, d'ells.

Però la idea que se li va acudir quan la Nina caminava cap a ell a la plantació no havia perdut res del seu ardor, cada dia la tenia més embolicada al voltant de la seva ànima. «Si la Nina accepta anar-se'n al llit amb mi una vegada», pensava molt seriosament, «recuperarà l'expressió del rostre».

Em va parlar d'aquesta idea en una conversa que vam filmar fa una eternitat, quan ell tenia trenta-set anys. Era la meva primera pel·lícula, i aquest matí, vint-i-quatre anys després, en Rafael i jo, en un atac de nostàlgia precipitada, hem decidit seure i mirar-la. En aquest moment de la pel·lícula se'l veu tossint, gairebé ofegant-se, rasant-se la barba desarreglada, obrint, tancant i tornant a obrir la corretja de cuiro del seu rellotge, però, sobretot, sense mirar cap a la jove entrevistadora, cap a mi.

«Escolta, als setze anys confiaves molt en tu mateix», se'm sent dir a la pel·lícula amb un parlar melindrós. «Jo?», se sorprèn el Rafael de la pel·lícula. «Confiança en mi mateix? Però si era com una fulla al vent!». «Jo precisament penso», diu l'entrevistadora amb una falsedat terrible, «que és la proposició de seducció més original que he sentit mai».

Quan el vaig entrevistar jo tenia quinze anys, i, per ser franca, fins aquell moment no havia tingut mai el privilegi d'escoltar cap proposició de seducció, original o atrotinada, dita per algú que no fos jo mateixa davant del mirall, amb una boina negra i un xal misteriós tapant-me mitja cara.

Una cinta de vídeo, un petit trípod, un micròfon cobert amb una esponja grisa que ja s'havia transformat en

una pelussa. Aquesta setmana, octubre de 2008, la meva àvia, la Vera, ho va trobar en una capsa de cartró en un altell, juntament amb l'antiga Sony, a través de la lent de la qual jo veia el món en aquells anys.

Bé, dir-ne «pel·lícula» d'això és exagerat. Es tracta de fragments, de records de joventut del pare, dispersos i inacabats. El so és terrible, i la imatge està esvaïda i granulada, però es pot entendre el que passa. A la capsa, la Vera hi havia escrit amb un retolador negre: «Guili — coses vàries». No tinc paraules per descriure el que aquesta pel·lícula em fa, ni com m'entendreix la nena que jo era, la que surt a la pel·lícula. No exagero, era la versió humana d'un ocell dodo, que, com deveu recordar, només la seva extinció el va salvar de morir de vergonya. És a dir, una criatura que de manera profunda encara no se sap què és ni cap on va, tot és obert.

Avui, vint-i-quatre anys després d'haver filmat aquella conversa, estic asseguda al costat del pare a casa de la Vera, al quibuts, i la miro amb ell, i em sorprèn fins a quin punt hi estic exposada, tot i ser només l'entrevistadora i que gairebé no se'm vegi.

Durant una bona estona no em concentro en el que el pare m'explica d'ell i de la Nina, de com es van conèixer i de com la va estimar. Estic asseguda al seu costat, doblegada i encongida per la intensitat del conflicte intern, que es projecta sense cap filtre, com un crit, des del fons de la noia que jo era, i veig el terror als seus ulls, perquè tot és *tan obert*, massa obert, fins i tot les preguntes, com quanta força vital té o no té, o fins on era dona o home. La noia ja té quinze anys i encara no sap quina decisió es prendrà pel que fa a ella als soterranis de l'evolució.

Crec que si avui pogués entrar un moment, només un

moment, dins del seu món, i ensenyar-li una fotografia meva actual, de la feina, per exemple, o una d'en Meir, fins i tot ara, en la nostra situació, li diria: no et preocupis, nena, al final —amb empentes, una mica de compromís, un toc d'humor i un punt d'autodestrucció constructiva— trobaràs el teu lloc, un que serà només teu, i fins i tot tindràs amor, algú buscarà exactament una dona corpulenta que faci l'olor d'un ocell dodo.

Vull tornar al principi, a les incubadores de la família. Tant com pugui fins que ens enlairem cap a l'illa. El pare d'en Rafael, en Túvia Bruk, era un agrònom que supervisava tots els terrenys agrícoles entre Haifa i Natzaret, i que també tenia càrrecs importants al quibuts. Era un home guapo i seriós que feia molt i parlava poc. Estimava la seva dona, la Dushi, i durant els anys de la seva malaltia la va cuidar tan bé com va poder. Quan va morir al quibuts li van començar a parlar de la Vera, la mare de la Nina. En Túvia vacil·lava. La Vera tenia alguna cosa de forana. Sempre, en qualsevol situació, es pintava els llavis i es posava arracades. Tenia un accent pesat, el seu hebreu era estrany (encara ara ho és, ningú parla com ella), fins i tot el to de la veu li semblava forà. Un vespre, un veterà del quibuts, un que havia arribat amb el grup dels iugoslaus, en sortir del menjador comunitari li va posar el braç a l'espatlla i li va dir: «És una dona que val la pena, Túvia. Has de saber que li han passat coses difícils de creure, i encara no es pot explicar tot».

En Túvia la va convidar a casa per conèixer-la. Per paliar la incomoditat de la trobada, la Vera hi va anar amb una bona amiga, que era de la mateixa ciutat de Croàcia,

una fotògrafa entusiasta. Totes dues seien en silenci, amb les cames encreuades, en unes butaques incòmodes fetes amb varetes metàl·liques i un trenat de fils de niló prims que se'ls clavaven al cul.

Els va caldre una autodisciplina monacal per no riure quan en Túvia intentava transportar de la cuina el que les seves filles havien preparat. Després, durant trenta-dos anys junts, bons i fins i tot feliços, la Vera va gaudir imitant aquells primers moments, anant a la cuina a buscar un bol de cacauets o bastonets salats, parlant des d'allà de les larves de la prodènia i de les arnes minadores, i tornant on eren elles amb les mans buides i somrient, com disculpant-se, però amb un formós clot a la galta esquerra, i anant de nou cap a la cuina per tornar-ne amb un gerro de flors de camp.

Mentre el pare d'en Rafael executava la complicada dansa del galanteig, la Vera mirava al seu voltant, intentant esbrinar alguna cosa de la seva difunta esposa. No hi havia cap fotografia a les parets, ni prestatges de llibres ni catifes. La pantalla del llum de peu estava arnada (es va preguntar si era l'arna de què ell havia parlat), i trossos d'esponja groguenca treien el nas per la tapisseria del sofà de goma escuma. L'amiga de la Vera va assenyalar amb la barbeta una cadira de rodes plegada i una bombona d'oxigen que estaven entaforades entre el sofà i la paret. La Vera va tenir la sensació que la malaltia que havia regnat durant anys en aquella casa encara no se n'havia enretirat del tot. Que alguna cosa d'ella encara no havia arribat a la seva fi. Saber que aquí hi tenia una rival la feia estar en guàrdia, i va ordenar al pare d'en Rafael que s'assegués d'una vegada i parlés amb elles com calia. Immediatament es va deixar caure al sofà, assegut ben recte i plegant els braços damunt del pit.

La Vera li va somriure des de les profunditats de la seva feminitat, i a ell se li va començar a dissoldre la columna vertebral. De sobte, l'amiga va tenir la sensació que hi estava de massa i es va aixecar per anar-se'n. La Vera i ella van intercanviar unes paraules ràpidament en serbo-croat. La Vera va encongir les espatlles i amb la mà va fer un gest com dient: «precisament això no m'importa gens». En Túvia, tot ell exposat a una ràpida avaluació, era un home decidit i segur d'ell mateix, però llavors es va sentir emocionalment alterat davant d'aquella dona, petita i amb uns ulls verds punyents. Tant, que sovint cal desviar la mirada. Abans de marxar, l'amiga va demanar permís per fotografiar-los amb la seva Olympus. Se sentien incòmodes, però l'amiga va dir: «Esteu tan macos, junts!». Es van mirar i, per primera vegada, es van veure com a possible parella.

Per fer la fotografia, la Vera es va aixecar de la butaca de la tortura i va anar a seure al costat d'en Túvia, al sofà estret. A la fotografia, en blanc i negre, la Vera es recolza en un braç, el mira de reüll, a certa distància i somrient. Com si se'n burlés i gaudís fent-ho.

Any 1963. Principis d'hivern. La Vera té quaranta-cinc anys. Un rínxol li cau damunt el front, llavis plens, perfectes. Les celles primes, com les de la Hedy Lamarr, dibuixades amb un llapis.

En Túvia té cinquanta-quatre anys, porta una camisa blanca de coll ample, un jersei de llana teixit a mà, amb unes trenes gruixudes. Va pentinat amb un tupè negre i una clenxa molt recta. Els braços, amb uns punys enormes, plegats damunt el pit. Està incòmode, el front li brilla de l'emoció.

En Túvia seu amb les cames encreuades, just ara m'ado-

no que sota la taula —dues caixes de fusta cobertes amb unes tovalles blanques— el dit gros del peu dret de la Vera, calçat amb una sandàlia, toca lleugerament la sola de la sabata esquerra d'en Túvia, com si li estigués fent pessigolles per sota.

L'amiga va marxar. La Vera i en Túvia es van quedar sols, incrustats al sofà. Quan ell va aixecar el braç per rascar-se la coroneta, la Vera va veure el pèl negre que li sortia de la màniga del jersei. Un pèl espès que també li irrompia del pit i es detenia a la línia vermella de l'afaitat del coll. Això li va provocar refús, però també atracció. El seu primer i únic amor, en Miloš, tenia la pell llisa i clara, i amb el sol es tornava de color de mel. De sobte, el cos de la Vera va recordar que ella i en Miloš es protegien mútuament com dos gatets. A ella li agradava atrinxer-se en el seu cos prim i malaltís per injectar-li la calidesa, la fortalesa i la salut que tenia en abundància, i per sentir com, tant com ella afluïa vers ell, tant ella s'omplia. Se li va regirar l'estómac i es va entristir, va estar a punt d'aixecar-se i marxar. En Túvia, sense adonar-se del trasbals de la Vera, es va dreçar i, dret davant d'ella, li va dir que havia de sortir perquè tenia una reunió a la secretaria, però que per la seva part la qüestió ja estava acordada i es podia intentar. Ell li va allargar el braç amb un gest recte, com si desplegués un metre de fuster.

La seva proposta maldestra va fer que ella, malgrat la melancolia de l'enyorament profund d'en Miloš, fes una rialla. En Túvia estava davant d'ella contrit, intentant encongir-se, com sempre. «Què en dius, Vera?» li va implorar mentre tornava a asseure's a la vora del sofà, perdut i

completament submís. La Vera encara vacil·lava. Li agradava, el veia viril, honest i entenedor —«De seguida vaig veure el potencial que tenia»—, però, d'altra banda, gairebé no en sabia res.

Just aleshores, amb la maleïda inoportunitat que caracteritza gairebé tots els moments importants de la seva vida, va entrar en Rafael, el fill petit d'en Túvia, amb un ull a la funerala, ferides a la cara i sang seca a la boca. S'havia tornat a barallar, aquest cop amb nois més grans de l'escola. Encara portava —com cada dia, fes el temps que fes— la mateixa jaqueta de caputxa que duïa a l'enterrament de la seva mare. Va obrir la porta mosquitera i va veure el seu pare, assegut i avergonyit, al costat de la Vera, i es va quedar glaçat. La Vera es va aixecar ràpidament i va anar cap a ell, i ell va grunyar a tall d'advertència. Ella no es va espantar, sinó que es va quedar dreta davant d'ell, mirant-lo encuriosida.

En Rafael, com el seu pare, se sentia confós davant d'ella. Ja l'havia vist, és clar. S'havien creuat més d'una vegada pels camins i al menjador del quibuts, però aparentment no li havia fet cap impressió. Una dona petita, decidida i ràpida, i amb la boca arrufada. Això és més o menys el que veia. Evidentment, tampoc li havia passat pel cap que fos la mare de la Nina, que nodria les seves fantasies dia i nit. «Tu ets en Rafael», va dir la Vera amb un somriure, però va sonar com si en sabés molt més d'ell. Sense apartar la vista d'en Rafael, la Vera va enviar en Túvia a la cambra de bany perquè li portés violeta de genciana i gases. Llavors va allargar la mà cap a la cara ensangonada d'en Rafael i li va tocar amb el dit les commissures dels llavis.

Es va sentir un crit agut i una maledicció sorda en ser-

bocroat. En Túvia va sortir corrent de la cambra de bany. En Rafael estava espantat pel sabor d'una sang estranya als llavis. La Vera intentava aturar la sang que li gotejava dels dits. En Túvia, que mai havia pegat a en Rafael, va córrer a fer-ho, però la Vera va saltar amb els braços oberts per separar-los, i mentre ho feia, va emetre una mena de crit d'advertiment, ronc i profund, gairebé inhumà. El moviment d'ella i el seu crit aterridor van fer que en Rafael se sentís, en el més profund d'ell, com el cadell d'una fera, «d'una fera que lluita pel seu cadell», em va dir.

Contra tot el que sentia envers ella, de sobte en Rafael va tenir unes ganes terribles de ser el cadell d'aquesta fera.

En Túvia no era un home violent, i el que li va sortir de dins el va espantar. Una vegada i una altra mussitava avergonyit: «Perdona, Rafi, perdona'm». La Vera es va recolzar a la paret, una mica marejada, no per la sang, que mai l'havia espantat. Va tancar els ulls. Les parpelles li tremolaven, amagant una ràpida conversa amb en Miloš. Feia gairebé dotze anys que s'havia suïcidat a les masmorres de l'UDBA, la policia secreta de la República Federal Socialista de Iugoslàvia, a Belgrad. Li diu que se'n va a viure amb un altre home, però que de cap manera s'acomiada d'ell ni del seu amor.

Va obrir els ulls i va mirar en Rafael. Pensava que s'assemblava molt al seu pare, que esdevindria un home imponent, però també va veure el que li havia causat aquella ofensa quan era tan petit. La Nina, la seva filla, també era òrfena, i d'una manera difícil de descriure, però la destrucció, la soledat i l'abandonament d'en Rafael van fer

que la Vera se sentís mare com mai abans no s'havia sentit. Em va repetir aquesta frase més d'una vegada al llarg dels anys, en un ampli ventall d'entonacions. «Com pot ser que abans mai t'hi haguessis sentit?», li vaig etzibar una vegada, «Però si ja tenies la Nina! Tenies una filla!». Passejàvem pel nostre sender preferit que rodejava el quibuts —de bracet, encara ara és com li agrada passejar amb mi, malgrat la diferència d'alçades—, i ella, com de costum, em va respondre sense embuts: «És com si amb Nina haguéssim tingut embaràs ectòpic, i amb Rafi de sobte tot s'hagués arreglat».

En Rafael i en Túvia gairebé no respiraven sota la mirada d'ella, i just en aquest moment la Vera va estar segura que es casaria amb en Túvia, que s'hi hauria casat, va dir més d'una vegada, encara que hagués sigut lleig i malvat, i hagués tocat la bateria en una casa de putes, una expressió pròpia d'ella, una de tantes, el significat de la qual no es podia arribar a comprendre, però la família d'en Túvia la va adoptar alegrement durant generacions. De què hauran servit els teus bonics ideals, va pensar la Vera per dins en aquell moment, el comunisme, la fraternitat dels pobles, la brillant estrella roja i la sublim figura de Pavel Korchagin al llibre *Com fou trempat d'acer?* De què hauran servit les guerres en què vas participar en pro d'un món millor i just? Res no valdrà un clau, es va respondre a ella mateixa, si ara abandones aquest noi.

Tots tres es van quedar absorts en ells mateixos un o dos segons. M'agrada imaginar-los així, drets i amb el cap cot, com si escoltessin el bombolleig d'una solució que començava a actuar dins d'ells. De fet, aquest és el mo-

ment en el qual es va crear la meva família. I també aquell en el qual, al cap i a la fi, jo vaig començar a donar senyals.

En Tùvia Bruk era el meu avi. I la Vera és la meva àvia.

En Rafael, en Rafi, l'Erra, com se sap, és el meu pare, i la Nina...

La Nina no és aquí.

No hi és, la Nina.

Però això sempre ha sigut la seva especial contribució a la família.

I jo què?

Benvolguda llibreta, setanta-dues pàgines de paper fabricat sense fusta de la marca Defter, ja he arribat a la quarta part i encara no ens hem presentat com cal.

Jo soc la Guili.

En Rafael es va retirar a la seva habitació, que era molt petita i fosca, com un cau. Va tancar la porta i va seure al llit. Aquella dona menuda li feia por. Mai no havia vist el seu pare tan feble. A l'altra banda de la porta tancada, la Vera conduïa en Tùvia al sofà i va permetre que li embenés la ferida dels dits mossegats. Li agradava veure la seva mà pàl·lida entre les grapes d'ell. Entre tots dos hi havia un silenci plaent. En acabar, en Tùvia va subjectar l'embenatge amb un imperdible de seguretats. Va apropar la cara als dits d'ella i va tallar amb les dents un fil rebel, i llavors el cor d'ella va deixar de bategar per la força de la seva intensa virilitat. Va preguntar si li feia mal. Ella va mussitar: «M'ho mereixo». Parlaven en veu baixa. Ell va dir: «El noi és així des que se li va morir la mare. De fet, des que es va posar malalta». La Vera va posar la mà embenada damunt la d'ell. «Jo tinc Nina i tu tens Rafael». La

conversa silent els va apropar. Ella no podia deixar de passar els dits a través del seu tupè.

«Així doncs, què et sembla, Vera, i si nosaltres...».

«Junts, es pot intentar, per què no».

Fa cinc dies vam celebrar els noranta anys de la Vera (més dos mesos. El dia de l'aniversari tenia una pneumònia i vam decidir ajornar-ho). La família va fer la festa al centre social del quibuts. La «família» era, evidentment, la d'en Túvia, la Vera només s'hi havia afegit, però durant quaranta-cinc anys n'havia sigut el nucli. És divertit pensar que la majoria de nets i besnets que l'abracen i competeixen per la seva atenció ni tan sols saben que no és la seva àvia biològica. A casa nostra, a cada nen o nena se li fa una petita cerimònia d'iniciació quan de sobte, generalment al voltant de deu anys, la veritat esdevé clara. Llavors, sense excepció, ell o ella fa una o dues preguntes, apareix una lleugera arruga al front, la mirada es contrau, i a continuació... una sacsejada del cap, una mena de calfred escup la nova i pertorbadora informació.

La Hannah, primogènita de l'avi Túvia i germana gran del meu pare, va llegir un petit discurs: «Després de trenta-dos anys d'estar junts, des del fons del cor crec poder dir que la Vera no només és un membre de la família a tots els efectes, sinó que sense ella probablement no seríem la família que som». La Hannah va parlar, com de costum, d'una manera senzilla i modesta, i en Rafael no va ser l'únic a eixugar-se una llàgrima. La Vera va tòrcer la boca —fa un gest automàtic de menyspreu quan té la sensació que alguna cosa s'ha tornat embafadora— i en Rafael, que, com en tots els esdeveniments familiars, feia fotografies,

em va xiuxiuejar entre dents que tots els moviments i gestos de la Vera eren molt típics d'ella.

Just en començar la celebració, la Vera va anunciar que aquell dia només a ella li seria permès dir coses bones d'ella mateixa, així que ja podien anar a menjar. Però aquesta vegada la família no va cedir. Tots els presents, de totes les generacions i edats, es van aixecar per dir lloances d'ella, un fet molt extraordinari, perquè normalment els Bruk no són gaire parladors, i mai se'ls hauria acudit dir a algú coses tan directes i íntimes, i a sobre en públic. Però a la Vera les hi volien dir. Gairebé tots tenien alguna història de com la Vera els havia ajudat, cuidat o salvat d'alguna cosa, o d'ells mateixos. La meva història era la més sensacional, incloent-hi un intent de suïcidi als vint-i-tres anys a causa d'un desamor per culpa d'algú el nom del qual serà esborrat de la meva filmografia. Però tant per a mi com per a la Vera era evident que el que jo li volia dir ho diria en privat, com sempre, mirant-nos als ulls. Hi va haver un moment especialment simpàtic quan en Tom, el net de dos anys i mig de l'Ester, es va embrutar el bolquer i, amb una petita declaració d'independència, es va negar vehementment que el canviessin la mare o l'àvia Ester, i quan l'Ester li va preguntar qui volia que ho fes, va cridar ple de goig: «La iaia Vera!», i tots vam esclatar a riure.

La Vera va saltar de la butaca amb una agilitat sorprenent, corria gairebé com una joveneta, només amb el cos una mica torçat cap a l'esquerra. Va canviar el bolquer d'en Tom en una taula apartada mentre ens indicava que continuéssim parlant, però que «enllestíssim ràpid». Mentrestant, absorta en el rostre somrient d'en Tom, li deia a borbollons cap al melic uns mots serbocroats amb accent hongarès, però sense deixar d'escoltar atentament el que

deien d'ella a la seva esquena. I quan, malgrat els seus noranta anys, va alçar a l'aire un Tom net i polit que reia i intentava arrabassar-li les ulleres, de sobte jo vaig sentir un profund pinçament, el dolor d'allò que jo mai seria ni faria. Em feia molta falta el meu company, en Meïr, i vaig pensar que li hauria d'haver demanat que vingués, perquè d'antuvi tenia la certesa de fins a quin punt aquí, amb la Nina, em sentiria exposada i vulnerable.

Quaranta-cinc anys abans, l'hivern de 1963, el dia que la Vera i el pare d'en Rafael, en Túvia, havien de començar a viure junts, en Rafael va anar al pavelló esportiu del quibuts. Darrere de l'edifici hi havia una sorrera buida, i l'últim any, des que la seva mare havia mort, hi anava a entrenar-se a llançar peses. El sol es ponia, però al cel encara hi havia una mica de llum i plovisquejava. Una vegada i una altra, desenes de vegades, en Rafael llançava lluny boles de tres i quatre quilos. La ràbia i l'odi milloraven notablement els seus assoliments. Quan començava a tenir fred i volia anar cap al dormitori dels joves, enterrar el cap sota el coixí i no pensar en el que el seu pare faria aquella nit, o potser ja estava fent, amb la seva puta iugoslava, de sobte va veure la Vera davant seu. Duia una maleta marró gairebé tan grossa com ella, subjectada amb unes tires de cuir i claus metàl·lics (un accessori preciós que fa temps tinc la intenció de fer-me meu). La Vera va deixar la maleta al fang i es va quedar davant d'en Rafael amb les mans obertes, com si es presentés al judici d'ell. En Rafael no va poder fer altrament. Va seguir llançant boles sense mirar-la. Durant les dues setmanes que havien transcorregut des que s'havia trobat amb ella i l'havia mossegat, en Ra-

fael havia tingut temps per saber que la Vera era la mare de la seva estimada. Allò era tan espantós que va intentar treure-se-la del cap, però ara la Vera apareixia davant seu, com un record viu.

La pluja la va sorprendre. Portava un suèter prim de color albergínia i amb un coll rodó de blonda blanca, i un calçat blanc que ja estava cobert de fang. Duia un barret petit de color violeta i posat de gairell, cosa que a en Rafael el feia posar més nerviós que no pas el barret mateix. També portava una cadeneta fina d'or i arracades de perles, objectes que només usaven les urbanites.

En realitat, ara que estic escrivint, em ve al cap. Era la roba de núvia de la Vera.

Era la seva nit de nocces.

Amb el seu fort accent hongarès —a casa seva, a Croàcia, normalment parlaven hongarès— va dir: «Rafael, estàs preparat un moment per parlar amb mi?». Però ell va estirar la caputxa cap als ulls, es va posar d'esquena a ella i va llançar una altra bola de ferro a la foscor. La Vera va vacil·lar un moment, després va fer un pas endavant, va agafar una bola de la pila i la va sospesar. En Rafael es va aturar a mig moviment, com si hagués oblidat quin era el següent pas. Sense cap preparació, sense moviments circulars al voltant d'ella mateixa, només amb l'ajuda d'un gemec profund, la Vera va llançar la bola a una distància inaudita, potser un metre més enllà que la d'ell.

En Rafael era un noi prim, però fort, dels forts del seu nivell. Va agafar una altra bola, la va recolzar a la fossa clavicular i va tancar els ulls, sense presses. Va condensar dins de la bola tot el menyspreu que sentia per ella.

Per algun motiu no va ser suficient, va seguir fent cercles al seu voltant i injectant a la bola l'odi que també sen-

tia vers el seu pare, que estava a punt de traïr la mare amb una estrangera, la mare de la Nina. Ni tan sols aquest pensament va aconseguir que fes volar la bola, i va seguir donant voltes sobre el seu eix fins que de sobte dins seu va esclatar una explosió de ràbia tènbolva envers la seva mare, precisament envers ella, per haver-se començat a replegar dins la malaltia quan ell només tenia cinc anys.

La foscor augmentava i plovia més fort. La Vera es va fregar amb rapidesa les mans, a causa del fred o de la joia per la competició que s'havia encès en ella. En Rafael m'ho va demostrar a la pel·lícula que vaig filmar. Ho havia sabut per ella i no m'havia agradat. Per cert, encara ara ella segueix sent així. Una cosa metàl·lica i determinada li apareix al rostre, als ulls, fins i tot a la pell, quan discuteix o s'enfronta amb algú, generalment per qüestions polítiques. Si, per posar un exemple, sospita que algú de la família o del quibuts adopta un argument de dretes o gosa parlar favorablement dels colons, o, Déu no ho vulgui, comença a «fanatitzar-se» una mica, quina por, treia foc pels queixals...

El jove Rafael també va notar immediatament que aquells —així ho va dir— no eren «moviments d'una mare». I no perquè sabés exactament quins eren els moviments d'una mare. Era completament analfabet en temes de maternitat quan la Vera va entrar a la seva vida. Ella es va treure ràpid el collaret, els braçalets i les arracades i ho va deixar tot, una cosa al costat de l'altra, damunt la maleta i els va tapar amb el ridícul barret. Quan tot estava al seu lloc, es va arromangar les mànigues del jersei i de la brusa amb uns moviments àgils. Llavors en Rafael li va veure els músculs del braç i els tendons trenats. Els va observar alarmat. Amb aquests músculs, com podia pensar a ser la mare d'algú?

El món ja s'havia enfosquit. Des de la serralada del Carmel arribaven els trons. La Vera i en Rafael gairebé no veien les boles que llançaven. Només la seva brillantor metàl·lica i negra es veia momentàniament amb la llum d'un fanal del camí, de vegades amb la d'un llampec llunyà. Les boles cada vegada queien més a prop d'ells, i quan les treien del fang gairebé no tenien forces per tornar-les a llançar. Però van seguir, tots dos, les llançaven, gemegaven i es quedaven drets, esbufegant i amb la mà a la cintura. De tant en tant caminaven de costat i en silenci cercant les boles, que estaven tombades als bassals com capgrossos encebats.

Just abans que en Rafael admetés que ja no tenia forces, ella va deixar la seva bola a terra, va aixecar les mans i va anar cap a la maleta. A ell li va fer la sensació que la Vera havia perdut deliberadament, i li va agradar. Això és el que fa una mare («Perquè ho entenguis, Guili, en aquella època jo havia dividit la humanitat en dos, sí, riu-te'n, i també els homes: qui és mare i qui no ho és»). La Vera estava d'esquena a ell i ràpidament es va posar els braçalets, les arracades i el barret de color violeta de gairell, d'aquella manera que feia que en Rafael volgués arrabassar-l'hi, llançar-lo al fang i saltar-hi al damunt amb les dues cames. Després es va girar cap a ell. Tremolava de fred, tenia els llavis glaçats, però la seva mirada es mantenia immutable.

«Escolta'm un moment. He vingut per parlar amb tu abans d'entrar a teva casa. Necessito ho sàpigues. No vull ser teva mare, de cap manera, ni una madrastra benèvola». Tenia un hebreu gens dolent —ja a Iugoslàvia, quan esperava el permís de sortida a Israel, la Nina i ella havien estudiat la llengua amb una periodista jueva—, però degut a l'accent a ell li va semblar que li deia: una madrastra màl·vola.